

Akademisering af sygeplejeuddannelsen

- i lyset af den nye strid om vidensgrundlaget for
konkurrencestatens
velfærdsprofessioner

Oplæg på DASYS Uddannelsesråds
årskonference om sygeplejeuddannelsen

Institut for Sygeplejevidenskab, AU

Den 10. maj 2012

Lektor Jens Erik Kristensen

Institut for Uddannelse og Pædagogik

(DPU) AU

Disposition

1. Den flertydige akademisering og dens aktuelle former
  - akademisering og videnskabeliggørelse som 'professionsløft'?
2. Sygeplejens og sygeplejeuddannelsens vidensformer og vidensgrundlag
  - praksisviden – udviklingsviden – forskningsviden – jf. Bekendtgørelsen
3. Konkurrencestaten og ændringerne i velfærdspolitikken og velfærdsprofessionernes status som samtidsdiagnostisk perspektiv
4. Den videnspolitiske kamp om velfærdsprofessions-uddannelsernes vidensgrundlag

1. Akademisering – udmærkelse eller som skældsord?

a) Akademisering af professionsuddannelser:

- at blive en videnskabelig forskningsbaseret uddannelse (niveau)
- at orientere sig mod teoretisk og videnskabelig viden som styrkelse af vidensgrundlag og etiske grundlag for udøvelse af praksis
- at få del i teoretisk dannelse som del af praktisk orienteret uddannelse – imod rene kompetenceorientering

b) Akademisering som institutionspolitisk strategi:

- institutionel integration af professionshøjskoler og universiteter
- ligestilling af professions- og universitetsbachelorer (på trods af niveauforskel, retningsforskel og kodeforskel i uddannelsernes vidensgrundlag) – skred fra kontinentale til amerikanske model
- udjævning af forskel mellem videnskabsfag og praktiske fag

c) Akademisering som professionaliseringsstrategi

- som led i professionsaspirationer og højeste trin i professionalisering af bestemte gøremål og opgaver
- som led i semiprofessioners kamp højere samfundsmæssig status, prestige, autonomi og legitimitet – og løn
- som led i styrkelse af semiprofessions vidensautoritet og ekspertise
- som anerkendelse af en særlig specialeret funktion og opgave i den samfundsmæssige arbejdsdeling
- som moderniseringsform og muligt udtryk for et 'professionsløft'...

d) Modviljer mod akademisering af praktiske professioner og –uddannelser

- den danske todeling mellem universitære teoretiske uddannelser og praksisorienterede professionsuddannelser besværliggør qua tradition en akademiserende integration
- akademisering af professionsuddannelser 'fjerner fokus fra praksis' og udviklingen af praktisk kompetencer
- professionsuddannelser kan ikke både kvalificere deres studerende til professionsudøvelse og til videre akademiske studie; deres kombination af mange videnskabsfag samt praktik umuliggør fokus på og teoretisk-metodisk fordybelse i et videnskabsfag a la universitetsstuderende
- akademisering betyder som regel flere årsværk og længere udd...

e) Åbne spørgsmål – i relation til sygeplejens akademisering

- hviler viljen til akademisering ikke i en idealisering eller idolisering af en hedengangen forestilling om videnskab, som kun overlever i videnskabsfilosofien?
- Videnskaben med stort V er død, men hvorfor værdsætter vi den stadig, som om den var en værdi i sig selv? Er det fordi den er forbundet med en universel vidensfordring, med dannelse – eller blot fordi den stadig forekommer at være vejen til social prestige og bedre lønforhold?
- hviler sygepleje som fag og profession ikke eventuelt i en anden, nemlig en praktisk viden og dannelse, der fint kan betjene sig af videnskabelige discipliner og teori, men ikke selv behøver blive videnskabeliggjort og akademiseret?

2. Sygeplejens og sygeplejeuddannelsens vidensgrundlag

(- jf. Bekendtgørelsen 2008 bilag: Sygeplejerskeuddannelsens profil)

Sygeplejerskeuddannelsen er *professionsbaseret* og *udviklingsbaseret*.

Professionsbaseret indebærer, at uddannelsen har et professionsorienteret sigte og er orienteret mod den udvikling og de ændringer, som sker inden for sygeplejefprofessionen, sundhedsområdet og det sociale område.

Udviklingsbaseret indebærer, at der fokuseres på forsøgs-, udviklings- og forskningsarbejder, som kan belyse aktuell faglig udvikling og behov herfor sammenholdt med erfaringer i professionen, sundhedsområdet og det sociale område

(*Forskningsrelateret*/-tilknytning er røget helt ud...)

Uddannelsen er, hævdes det, funderet i *praksisviden*, *udviklingsviden* og *forskningsviden*, men forholdet mellem dem udfoldes eller tænkes ikke...

”I uddannelsen formidles og udvikles viden om professionens værdier, teorier, metoder og vilkår. Uddannelsens faglighed bygger på praksis samt på forsøgs-, udviklings- og forskningsarbejder, der afspejler aktuelle tendenser i professionen herunder ændringer i befolkningens sundheds- og sygdomsmønstre samt ændringer inden for sundhedsområdets og det sociale områdes funktion og prioriteringer. Dette sikres gennem professionsbaseret samt udviklingsbaseret samarbejde med aftagere, forskningsinstitutioner og andre aktører.”

Altså:

Sygeplejerskeuddannelsen skal være fleksibel og tilpasningsdygtig

- i kombinationen af praksisviden, udviklingsviden og forskningsviden
- men: forholdet og formidlingen mellem dem bestemmes ikke – blot som åbenhed for 'tværfagligt samarbejde':

”Studieordningen er udarbejdet med det formål:

- at tage højde for udviklingen på det sundhedsfaglige og uddannelsesmæssige område og medtænke fremtidens forventninger og krav til sygeplejerskens kvalifikationer og kompetencer
- at sikre kvaliteten af uddannelsen gennem en fælles og ensartet fastlæggelse af uddannelsesbekendtgørelsens krav og forventninger
- at skabe rammer for tværinstitutionel videndeling og udvikling af uddannelsen til professionsbachelor i sygepleje”

(- tendentiell idealisering af det transfaglige og transdisciplinære...)

De stadig udestående og evigt tilbagevendende grundspørgsmål

Hvad er i grunden sygeplejen?

- Et *håndværk* – en håndværkeruddannelse, der hviler i *teknisk vidensform*?

Nej, en patient er ikke 'forhånden' og til rådighed. At have med mennesker at gøre kan og må aldrig blive et håndværk eller en teknik, selvom det også kræver håndelag og teknikker, men håndværkeren tager ikke hensyn til menneskers/patienters protestmulighed – den kan ikke neutraliseres teknisk...

- En *videnskab*, et videnskabsfag, der hviler i en *teoretisk vidensform*?

Nej, man kan ikke neutralisere den anden i teoretiske vidensformer, der har objektivitet som ideal – endsige leve op til genstands-, metode- eller teorispecifikation. Teoretisk viden handler om det der ikke kan være anderledes

- Sygeplejen er ikke et håndværk eller en videnskab, men et *gøremål*, en *gerning*, der er bestemt ud fra sin praksis og praktik og den viden, der præsenteres i praksis – ikke den viden, der repræsenteres (videnskab)
- Sygeplejen hviler i den praktiske viden, men benytter sig naturligvis af såvel empiriske og eksakte videnskaber (hum, samf, sund, nat). Tvivlsomt om sygeplejefaget kan og skal gøres til en selvstændig videnskab
- Ergo: Sygeplejen må styrke og opruste sin ikke-uteoretiske praktiske viden
  - man skal ikke halse efter anerkendelse på videnskabens og forskningens præmisser, man skal forsøge at udvikle, styrke og kvalificere og artikulere sin praktiske viden – med støtte i relevante videnskaber, teorier og filosofier
  - generelt: de praktiske fag og professioner må finde og begrunde deres egen vidensform - ikke overtage andres vidensidealer

Men:

- Praktisk viden er ikke 'tavs viden', 'viden om praksis' eller 'viden i praksis', ej heller reducerbar til kompetence (som handleviden - beredskabsviden).
- Praktisk viden handler om det, der kunne være anderledes, hvilket betyder, at det i uddannelsen ikke kun og først og fremmest handler om udvikling af kundskaber og tilegnelse af teknikker og kompetencer, men om *dannelsen af egenskaber* (fortolkningskraft, dømmekraft, klogskab, tæft, situationsfornemmelse m.v.), hvortil bl.a. hører tilegnelsen af kundskaber...
- Praktisk viden er aldrig kun en ren kunnen, men en bestemt kunnen, der skal kunne afgøre, om den også skal (burden) - og hvad den i situationen skal. Kobling sker gennem villen (spillet mellem viden, kunnen, skullen/burden og villen) (jf. diskussion med Katrin Hjort)

På denne baggrund kan vi se, hvordan og hvorfor bestræbelsen på at gøre sygeplejerskeuddannelsen tilpasningsdygtig i dag klemmes fra flere sider

(Evidensbasering + forskningsviden)
(neutraliserer dømmekraft og beslutning)

Ekstern forskning

Sygeplejefagligheden

Kompetencekrav fra praksis
(velfærdsprofessionalisme)

(neutraliserer den praktiske vidensform og dannelse)

3. Konkurrencestaten og ændringerne i velfærdspolitikken

- med særligt henblik på velfærdsprofessionernes nye status?

1. Opbrud i velfærdsprofessionernes vidensgrundlag og status

Det følgende prætenderer at være:

- en *samtidsdiagnose* af tegn, tiltag og tendenser, der peger i retning af et opbrud i velfærdsprofessionernes status, vidensgrundlag og identitet - med særligt henblik på det sygeplejefaglige område og vidensfelt og det sundhedspolitiske område generelt
- med afsæt i et velfærdspolitisk fugleperspektiv, der forfølger tesen om den gradvise transformation af *velfærdsstaten* til en *national konkurrencestat* i lyset af globaliseringen (og i kølvandet bl.a. på 30 års modernisering af den offentlige sektor og dennes professioner)

2. Teser og påstande

- Velfærdsstatens politisk-økonomiske transformation til en national konkurrencestat har i et nyt velfærdspolitisk perspektiv samlet og nivelleret tidligere adskilte professioner til 'velfærdsprofessioner' (sundheds- og sygeplejersker, pædagoger, lærere, socialrådgivere m.v.) og som sådan sat dem under styring, ledelse og kontrol (oppefra og nedefra)
- De generaliserede 'velfærdsprofessioner' omtales bl.a. som 'konkurrencestatens kernetropper', der effektivt og innovativt skal passe, pleje, behandle, opdrage, udvikle, uddanne, udvikle, aktivere den 'nationale medarbejder-borger' eller nationens samlede 'menneskelige ressourcer' som led i en ny type af mobiliserende og inkluderende befolkningsomsorg, hvis ypperste imperativ er, at "vi skal have alle med".
- Den nye velfærdspolitik manifesterer sig som videnspolitik og biopolitik

3. Mulige konsekvenser

- Dette vil ændre de enkelte professioners status, deres vidensgrundlag og kompetenceprofil og deres uddannelser, men dermed også deres faglige råderum og professionsfaglige identitet og ethos
- I centrum vil stå spørgsmålet om professionernes *vidensgrundlag*, der både er afgørende for professionel status og autonomi og for uddannelses- og dannelsesindholdet:
- Vidensgrundlaget rummer svaret på, hvad en velfærdsprofessionel skal *lære, vide, kunne, gøre* og *være* i udøvelsen af sin profession – og dermed er hele professionens status, prestige, autonomi, autoritet og ethos sat i spil...

4. Perspektiver og muligheder

- Alle taler om et tiltrængt 'professionsløft', men det er politisk omstridt, hvori det skal bestå - og uklart om det ikke snarere er vejen til en reel af-professionalisering som velfærds-service-medarbejdere...
- Styrkelsen af professionsfagligheden og vidensgrundlag handler om *videnspolitik* – kampen om, hvilke typer af viden og kunnen, der skal prioriteres og fremmes
  - øget akademisering (teoretisk viden og faglighed)
  - øget nivellering af professionsforskelle som velfærdsagenter
  - øget evidens-basering (instrumentel akademisering)
  - øget kompetenceorientering (ud fra praksis – ikke praksisviden)
  - fokuseringen på den teoretisk styrkede praktiske viden og ethos, man udøver og varetager (viden og dannelse)
  - m.v.

Hvad er 'den nationale konkurrencestat'?

Baggrund:

Velfærdsstatens kriser (1980ff) – 'systemfejl',
'finansieringskriser' m.v. og moderniseringen af den offentlige
sektor 1982ff

Globaliseringen e.1989 (de politiske åbnede økonomier, de
deregulerede finansmarkeder m.v.: 'Nations compete...')

Transformationen fra industriøkonomier til *videns- og
innovationsøkonomier* og den globale 'total konkurrence' på viden-
og innovation

m.v.

Den nationale konkurrencestat:

a) kendetegnet ved en *absolutering af den nationale konkurrenceevne* som det uanfægtelige politiske imperativ og pejlemærke på alle områder fra daginstitutions- og skolepolitik til erhvervs- og beskæftigelsespolitik – og ‘velfærdspolitik’ som investering, der kan måles i konkurrencetermer

- men ‘konkurrenceevne’ har fået en ny betydning som ‘konkurrencekraft’, der overskrider økonomismen og knyttes til kultur, værdier og institutioner, til innovation og kreativitet (‘skaberkraft’), til ‘sammenhængskraft’ (danskhed) m.v.

(teserne om ‘institutionel konkurrenceevne’, ‘kulturaliseringen af konkurrenceevnen’, ‘økonomiseringen af kultur’ m.v.)

b) I en konkurrencestatslig optik forstås *nationen* tendentielt som en virksomhed/koncern, hvis ydre *konkurrencekraft* afhænger af den indre nationale (virksomheds-)kulturs *sammenhængskraft* - samt af den vedvarende investering i og aktivering, optimering og kompetenceudvikling af nationens 5,5 mio. menneskelige ressourcer med henblik på deres produktive *skaberkraft* (kreative & innovative kompetencer)

c) Konkurrencestaten er bestemt ved en *ny statsræson*, der af hensyn til nationens 'sammenhængskraft' og dens globale 'konkurrencekraft' har gjort det til et af sine ypperste rationaler at 'få alle med...' som led i mobiliseringen, aktiveringen og kompetenceudviklingen af sine befolkningsressourcer: uddannelses- og socialpolitik underordnes beskæftigelsespolitikken (employability) i et inklusionsperspektiv

”Konkurrencestaten har et andet formål end velfærdsstaten og organiseres anderledes end denne. Konkurrencestaten er en *kamporganisation* skabt til at mobilisere samfundets ressourcer i konkurrence med andre stater, mens velfærdsstaten er en *beskyttende* organisation sat i verden for at kompensere befolkningen fra den internationale konkurrences negative konsekvenser.

Det er denne forskel, der viser, hvordan udviklingen fra velfærdsstat til konkurrencestat indebærer et (delvist) skift i statens formål og i dens organisation, men også hvordan de to former for stat legitimerer sig på forskellig vis.” (s.206)

Ove K. Petersen: *Konkurrencestaten* 2011

”Stater konkurrerer i dag med stater på deres evne (kapacitet) til at mobilisere samfundets materielle og immaterielle ressourcer og at gøre det så effektivt (resultater/output) og efficient (produktivitet/outcome) som muligt”(s.207).

- heraf bestræbelsen på at evidensbasere velfærdspolitikken generelt under parolen: ”Velfærd der virker...”: evidensbasing er koblingen af viden og politik med henblik på effektivitet og efficiens og reduktion af politiske prioriterings- og beslutningsrum...
- heraf bestræbelsen på ‘velfærdsinnovation’ – i henhold til parolen: ”Færre skal gøre mere for flere – bare bedre og billigere”

d) Konkurrencestaten markerer *velfærdspolitisk* en overgang

- fra beskyttelse/kompensation til forebyggelse/inklusion
- fra 'distributiv solidaritet' til 'kompetitiv solidaritet':
  - 'kompetitiv solidaritet': den produktivistiske rekonstruktion af social solidaritet: at være solidariske og stå sammen om at gøre alle individer lige sunde, produktive og konkurrencedygtige på arbejdsmarkedet og derigennem bidrage til nationens samlede konkurrenceevne (fra lighed til sikring af lige muligheder)
  - tematiseret som en 'oprustning af den humane kapital'

IV. Konkurrencestatens implikationer for velfærdsprofessionerne generelt

1. Generelle implikationer af konkurrencestatens velfærdspolitik

- Konkurrencestaten nivellerer semiprofessionerne til 'velfærdsprofessioner', der tænkes og problematiseres samlet som redskaber i og agenter for den nye konkurrencestatslige *velfærdspolitik*, hvor social-, sundheds- og uddannelsespolitik underordnes den overordnede beskæftigelsespolitik og den sociale inklusionspolitik i investeringsøjemed
- Konkurrencestaten har – i tråd hermed og med moderniseringen af den offentlige sektor – sat professionerne 'under ledelse' såvel politisk som administrativt - og dermed anfægtet deres faglige autonomi og autoritet (tydeligere konflikt mellem professionernes interne faglige normer og rollen som en centralistisk konkurrencestats velfærdspolitiske arm)
- Vi er vidne til en tendentiell 'guvernementalisering' af velfærdsprofessionerne – dvs. at professioners opgaver, viden og indsats orienteres efter, hvordan den professionelle kan og bør lede borgere i henhold til centrale politiske og konkurrencestatslige

- De velfærdsprofessionelles arbejdsopgaver og ydelser bliver fastlagt, organiseret og kontrolleret på nye måder, hvorfor deres *vidensgrundlag* (herunder deres forskning og evidensbaserings) står til revision i henhold til det nye praktiske kompetencebehov - og hermed også deres *uddannelser*, der evalueres, begrundes, profileres og legitimeres på nye måder (jf. Rambøll-rapporten)
- Konkurrencestaten ønsker også et 'professionsløft', men meget omstridt, hvori et sådant kan og bør bestå – og om der reelt vil være tale om en 'af-professionalisering' i forhold til en traditionelle faglige professionsforståelser og –identiteter?
- Nye former for arbejdsdeling mellem professionelle grupper og andre begynder at aftegne sig og anfægte hævdede former for arbejdsdeling og 'lukninger' begrundet i faglig professionalisme og vidensautoritet

Kampen om vidensgrundlaget: Konkurrencestatens videnspolitik

- Konkurrencestatens uddannelses-, forsknings- og professionspolitik er båret af en generaliseret 'videnspolitik', der spørger:
- "hvilken viden har vi brug for i fremtiden, og hvordan organiserer vi os bedst for at sikre at denne viden og kompetence vil være til stede?"
- Spørgsmålet om professionsuddannelserne og deres revision må ses i lyset af konkurrencestatens videnspolitik, der angår professionernes vidensgrundlag, vidensformer og vidensnormer

Videnspolitik markerer

- nye måder at sammenknytte viden/videnskab og magt, politik og økonomi i lyset af videnssamfundet og den globale videns- og innovationsøkonomi
- en *ny vidensproblematik*, der sprænger videnskabsteoriens rammer og er knyttet til de måder, viden værdsættes og accepteres i samfundet (ekstern politisk, økonomisk og social *acceptabilitet* erstatter tendentielt interne videnskabelige *gyldighedskriterier*).
- er centreret om relevans, anvendelighed og omsættelighed af viden ('anvendt viden', 'viden og kompetencer', 'viden, der virker', evidensbaseret, kreativitet og innovation m.v.)
- Kompetencepolitik er praktisk videnspolitik: hvilket vidensgrundlag, der skal bære velfærdsprofessionerne og deres udd./kompetenceudvikling?

Videnspolitik markerer generelt

- At produktion, regulering, fordeling og anvendelse af viden og videnskabelig forskning er blevet et *nationalpolitisk* og strategisk anliggende, der politisk handler om den autoritative fastlæggelse og fordeling af viden og vidensidealer med gyldighed for et samfund

3. Konkurrencestatens videnspolitik og professionsuddannelserne?

- professionernes 'vidensgrundlag' (vidensformer og vidensidealer)?
- fra 'faglighed' og 'dannelse' til praktiske kompetencer og performance?
- vidensformer – forsknings-, udviklings- og praksisviden
- professionelle som 'vidensarbejdere' og udøvere?
- hvad skal velfærdsprofessionelle vide, lære, kunne, gøre og være?
- Hvilke typer dannelse (egenskaber) dømmekraft skal professionelle udvikle?